

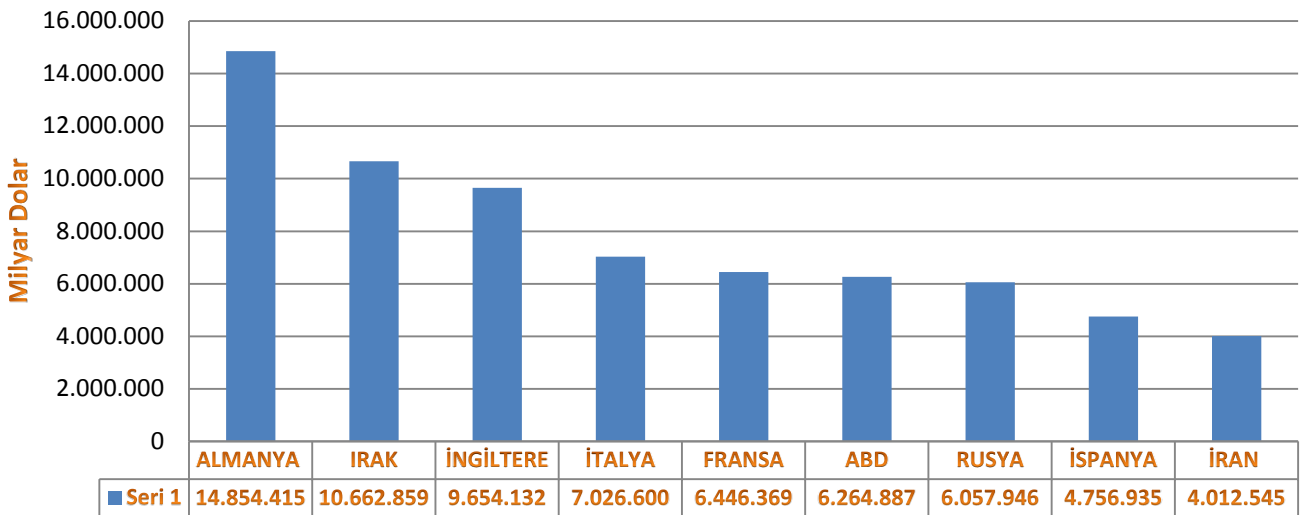
1. GİRİŞ

İran, 400 yıla yakın süredir değişmeyen 560 km'lik bir sınırı paylaştığımız önemli bir komşumuzdur. İran'da halihazırda Tahran Büyükelçiliğimiz'in yanı sıra Tebriz ve Urumiye Başkonsolosluklarımız görev yapmaktadır. İran ise ülkemizde Ankara Büyükelçiliği ile birlikte İstanbul, Erzurum ve Trabzon Başkonsolosluklarıyla temsil edilmektedir. Ortadoğu'nun sıcak gündemi iki ülkeyi sık sık karşı karşıya getirmektedir.

2. İRAN'LA EKONOMİK VE SİYASİ İLİŞKİLER

Türkiye son yıllarda ihracatta yakaladığı ivmeyi, farklı dönemlerde farklı nedenlerden dolayı aynı oranlarda sürdürememiştir. Bununla birlikte ticari faaliyette bulunduğu ülke sayısını artırdıkça da bu dalgalanmaları en aza indirmeyi de başarmıştır. 2014 yılı Türkiye'nin ülkeler bazında ihracat performansına baktığımızda İran'ı 9. sırada görmekteyiz. Birbiriyle komşu olup bu kadar düşük bir ihracat performansı elbette ki bazı soru işaretlerini ortaya koymaktadır ki bu soruların cevabı da kendinden menkuldür. 2010 yılından beri İran'a yönelik başlatılan yaptırımlar ve son yıllarda ambargo haline dönüşen sıkıştırmalar İran'ın çevre ülkelerle ticaretini büyük ölçüde bitirmiştir. Buna rağmen Türkiye, 4 milyar dolarlık ihracat, 9,8 milyar dolarlık ithalatla yıllık yaklaşık 14 milyar dolarlık bir dış ticaret hacmi sağlamıştır.

Türkiye'nin 2014 İhracatı İlk 9 Ülke

İran'ın, Türkiye'nin ihracat sırasında 2014'te 9. olması hafife alınmamalıdır. Çünkü 2013 yılında İran 2 milyar dolarlık alım yapmış ve 19. sırada yer almıştır. Ambargolara rağmen bu yükselme ileri için büyük önem arz etmektedir.

Türkiye, 2015 yılı ilk 3 ayında İran'a yaptığı ihracatı %6 oranında artırmıştır. Son gelişmelerle birlikte yaptırımların kalkması durumunda orta ve uzun vadede 30 milyar dolarlık dış ticaret hedefi yakalanacaktır. 2014'e göre en çok artışın olduğu sektör %138 artışla hazır giyim ve konfeksiyon sektöründe olmuştur. İkinci sırada ise %69 artışla Elektrik-Elektronik ve hizmet sektörü gelmektedir. Nükleer Enerji konusundaki (5+1) anlaşmaları nihai çözüm sağlarsa, yılsonuna kadar geçtiğimiz yıla göre toplamda bütün sektörlerde artış sağlanacaktır.

TABLO -1 Türkiye'nin İran İhracatı

SEKTÖR	OCAK-MART (Milyon \$)		
	2014	2015	DEĞ.
1- Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	129.888,26	126.413,75	-2,67%
2-Tekstil ve Hammaddeleri	64.678,69	107.130,87	65,64%
3-Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri	87.491,56	74.007,24	-15,41%
4-Makine ve Aksamları	79.948,41	65.315,11	-18,30%
5-Elektrik Elektronik ve Hizmet	35.771,01	60.687,98	69,66%
6-Demir ve Demir Dışı Metaller	40.329,25	42.535,45	5,47%
7-Tütün	33.050,04	40.317,71	21,99%
8-Otomotiv Endüstrisi	34.484,07	36.031,39	4,49%
9-Hazır giyim ve Konfeksiyon	12.814,83	30.584,33	138,66%
10-İklimlendirme Sanayii	36.000,64	30.103,94	-16,38%
11-Çelik	40.752,49	26.814,95	-34,20%
12-Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mam.	25.267,18	25.942,08	2,67%
13-Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	13.804,79	13.904,35	0,72%
14-Madencilik Ürünleri	5.050,93	7.258,93	43,71%
15-Kuru Meyve ve Mamulleri	10.934,78	3.411,31	-68,80%
16-Savunma ve Havacılık Sanayii	3.451,71	2.032,94	-41,10%
Toplam	653.718,63	692.492,34	%6

Tabloda da görüleceği üzere artış yaşanan sektörler, azalış yaşanan sektörlere göre daha fazla, oran olarak ise neredeyse iki kat artış sağlanmıştır. En fazla düşüşün gözlendiği sektör %68 ile kuru meyve ve mamullerinde olmuştur. 2014 yılında yaşanan iklim problemleri 2015 yılının ilk 3 ayındaki ihracatı da etkilemiştir. Ancak 2014 sonu ve 2015 başında yaşanan bol yağmur ve kar yağışı hem 2015 sonu hem de 2016 başı için bu sektördeki azalmanın artışa dönüşeceğinin sinyallerini vermektedir. Çünkü geçtiğimiz sene yaşanan kuraklık ve don olayları üretimin ancak iç pazarı karşılamasına yetmiş ve ihracata kaliteli mamul kalmamıştır.

Hububat, otomotiv ve hazır giyim sektöründe Konya'nın İran'daki gelişmeleri yakından takip etmesini elzem kılmaktadır. Çünkü Konya, hem potansiyel üretici olarak, hem de coğrafi konum olarak bu sektörlerde avantaj sahibidir.

Enerji

Türkiye'nin gaz ve petrol için ithalat konusunda vazgeçilmez bir ortağı olan İran'la ilişkileri çeşitli ekonomik ve teknik sebeplerden dolayı potansiyeline ulaşamamaktadır. İran, günün birinde uluslararası gaz pazarlarında önemli bir oyun değiştirici haline gelecek; fakat birçok jeopolitik ve ticari sebeplerden dolayı günümüzde hala tamamen keşfedilmemiş potansiyele sahip olan uluslararası gaz ticaretinde odada yalnız bırakılan bir fil gibidir. Tahran sahip olduğu 34 trilyon kübik fitlik doğal gaz rezerviyle Moskova'nın ardından ikinci sırada yer almaktadır.

İran'ın en büyük doğalgaz sahası Güney Pars sahasıdır ki bu saha Basra Körfezi'nde İran ve Katar'ın kara sınırları boyunca uzanan dünyanın en büyük bağımsız gaz rezervlerinden birisidir. Bu alan 9700 kilometrekarelik bir alanı kapsamaktadır ki bu bölümün 3700 kilometrekarelik bölümü İran'a aittir. İran bölümünde 14 trilyon metreküp civarında bir gaz rezervinin olduğu tahmin edilmektedir. Bu yaklaşık olarak dünya doğal gaz rezervlerinin % 75'ine denk gelmektedir. Ancak malum yaptırım ve gelişmelerden dolayı 2015 itibarıyla bu doğalgaz sahasını işleme ihtimali bulunmamaktadır. İran ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 5 daimi üyesi ve Almanya (P5+1) arasında, İran'ın nükleer programı ile ilgili aylardır süren diplomatik görüşmelerin bir nedeninin de bu enerji sahasında kimlerin pastadan pay alacağıdır. Türkiye Cumhurbaşkanı'nın İran'a yaptığı ziyaretin görünmeyen sebeplerinden bir tanesinin de bu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira bu görüşmelerin ilk adımını 2010 yılında Türkiye ve Brezilya arabulucu olarak İran'la Avrupa arasında büyük bir diplomasi mekiği sağlayarak atmıştır.

Türkiye-Brezilya-İran Üçlü Anlaşması, BM nezdinde kabul görmedi ve Haziran 2010'da BMGK'da İran'a yeni yaptırımlar uygulanması kararının alınmasıyla sekteye uğradı.

Gerçekte öyle söylenmese de Türkiye ve Brezilya'nın bu görüşmeler neticesinde gelecekteki gelişmelerden menfaat elde etmesinden korkulması ve Türkiye'nin stratejik ve psikolojik olarak BM ve Avrupa ülkelerine karşı İran üzerinde söz sahibi olacak olması nedeniyle reddedilmiştir.

Bu oylamada Türkiye'nin yaptırımları "karşı" oy kullanması ise başta ABD olmak üzere birçok ülkeyi rahatsız etmiştir. **Şu an gelinen noktada, imzalanan anlaşmadan sonra Türkiye'nin o zamanlar attığı İran destekli adımının argüman olarak pazarlanması gerekmektedir. Çünkü Türkiye'nin İran'la olan ilişkileri Suriye ve Yemen konusundaki görüş ayrılıkları haricinde somut olarak kötü bir darbe almamıştır. Çünkü İran'ın Avrupa'ya açılan tek kapısı Türkiye'dir.**

O yüzden şu an imzalanan anlaşmanın samimi olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü o zaman dünya siyaseti için hırçın bir politika izleyen Ahmedinejad baştayken ve başta ABD ve İsrail için “çekinilen” bir ülke olan İran’ın, şu an televizyonda maç izleyip Twitter’den fotoğraflarını paylaşan bir liderleri var.

Türkiye’nin İran’la yakınlaşması daima ABD için tehlikeli olmuştur. Çünkü İran’a uygulanan ambargoların Türkiye üzerinden Avrupa’ya enerji geçişiyle delinmesi kabul edilemez bir durum olagelmıştır. Türkiye’nin ise kaçınılmaz olarak İran’la enerji konusundaki organik bağı ileriye götürmesi ve doğalgaz, petrol ve elektrik enerjisi üçlüsüyle mutabakatlar imzalayarak ticari anlaşmalar yapması dünya kamuoyu için hep rahatsız edici olmuştur.

Bununla birlikte İran’ın imzalanan mutabakatlara daima sadık kaldığını söylemek zordur. 2004’te Turkcell’in İran içinde hizmet etmek için kazandığı ihaleyi iptal etmiş ve Türkiye İnşaat Konsorsiyum’u olan TAV’ı İran Havaalanından atmıştır. Bunların altında elbette ki Batı yanlısı Muhammed Hatemi vardı. 2004’te biz Türkiye’de yunanları denize dökmemizin yıldönümünü törenlerle kutlarken, Erivan’a gidip ermeni soykırımını anıtına çelenk koymuş ve İran’ın o dönemdeki İslam toplumuna karşı en büyük olumsuz hareketini yapmıştır. Yani aslında İran, hiçbir zaman tek başına İran olarak kalmamıştır.

Türkiye’nin cari açıktaki temel unsurlardan biri olan enerji konusunda İran’la atılacak ucuzlatma adımları da büyük önem taşımaktadır. Çünkü, İran gazı Rus gazına göre 55, Azeri gazına göre ise 155 dolar daha pahalı alınmaktadır. Yılda 10 m³ gaz aldığımız İran gazı ile ilgili Cumhurbaşkanı da son İran ziyaretinde Ruhani’ye “ucuzlatın daha fazla alalım” diyerek ticari önemini de vurgulamıştır.

2.1 Konya’nın İran İhracat Karnesi

Konya, İran’a yönelik yaptırımlardan en çok etkilenen illerden bir tanesidir. Ancak buna rağmen 2014 sonu itibarıyla İran’a 78 milyon dolarlık bir ihracat gerçekleştirmiştir. Son gelişmeler ışığında yumuşama süreci devam ederse, Konya’nın 2015 için hedeflediği 2 milyar dolarlık ihracat için yeni ve heyecanlı bir Pazar daha ortaya çıkmış olacaktır.

Tablo-2 Konya’nın İran’a Son Yıllardaki Ocak-Mart Dönemi İhracatı

OCAK-MART (000 \$)				
2013	2014	2015	DEĞ.	TR PAY
10.840	18.072	16.882	-6,59%	%2

Konya, Mart ayı itibarıyla 16,8 milyon dolarlık ihracatıyla, Türkiye’nin İran’a yaptığı

ihracatın sadece %2'sini gerçekleştirmektedir. İran'a yapılan ihracatta ilk 15'te yer alan sektörlerin 8 tanesi Konya'nın yüksek miktarlı ihracat yaptığı sektörlerdir. Bu dikkate alındığında, Konyalı sanayii ve iş adamlarının İran pazarını hafife almamaları gerektiğini göstermektedir.

Tablo-3 Konya ve Türkiye'nin İran'a İhracatında Benzeşen Sektörleri

3. SONUÇ: TÜRKİYE VE KONYA NE YAPMALI

- Türkiye öncelikli olarak (5+1) nükleer anlaşma sürecini iyi takip etmelidir. Yatırımların kalkmasını bekleyen çok uluslu şirketler İran'la ilgili gelişmeleri yakından takip etmektedir.
- Yatırımlar nedeniyle şu an İran'da biriken 100 milyar dolarlık bir finans kaynağı söz konusudur. Türk müteahhit firmalarının bu durumu göz önünde bulundurarak uzak durdukları İran pazarı için yeniden ve kapsamlı olarak çalışmalara başlaması büyük önem arz etmektedir.
- İran'ın yatırım ortamının legalleştirilmesi için uluslararası arenada lobi çalışmalarını artırmalıdır. Çünkü bu legalleşme Türkiye'nin İran'la planladığı Avrupa'ya gaz aktarımı için hayati önemdedir.
- Türkiye ve Konya ihracatçıları; Tarım, Makine, Beyaz eşya ve Otomotiv sektöründe İran'ın demografik özelliklerine uygun stratejiler geliştirmelidir. Zira yatırımların kalkmasıyla sanayicilerin yeni yatırımlar için ortak arayacaklarını söyleyebiliriz. Ayrıca İran halkının yeni gelişmelerle tüketimi artıracacağı da öngörülebilir bir

gerçektir.

- Mezhepsel söylemler ve ayrışmaya neden olabilecek keskin cümleler kurulmasından uzak durulmalıdır ve İran'la ortaklığın stratejik önemi İran'a anlatılmalıdır. Çünkü şu an yapılacak en büyük hata, herkesin masadaki pastadan pay aldığı bir zamanda masaya çatalsız oturmak olacaktır.
- Rusya ve Irak pazarının zor dönemler geçirdiğini hesaba kattığımızda İran yumuşak güç olarak daha tahmin edilebilir düzeydedir. Eğer ilişkiler normalleşirse Batılı şirketler ticari operasyonları için Türkiye'yi kullanacaklardır. Çünkü İran'ın etrafındaki ülkelere bakıldığında siyasi ve ekonomik olarak en güçlü ülke yine Türkiye'dir.
- İran, belki yeni bir Pazar değil; ama yeni bulunacak olan birçok pazardan çok daha potansiyelli bir bölgedir.

Kaynakça:

<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/lozan-sonrasi-yeni-donemde-turkiye-iran-iliskileri>

https://www.academia.edu/339229/T%C3%9CRK%C4%B0YE_-

[%C4%B0RAN %C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0NDE %C3%87ATI%C5%9EM
A NOKTALARI VE ANAL%C4%B0Z%C4%B0](#)

<http://politikaakademisi.org/2000li-yillarda-gelisen-turkiye-iran-enerji-iliskileri/>

<http://www.usakanalist.com/detail.php?id=8196>

<http://haber.star.com.tr/yazar/iranla-uzlasma/yazi-1018688>